

A kinetikus irodalmi mű számítógépes megformálásának egyébként két útja lehetséges: az egyik a szoftvereket, a másik a direkt programozást veszi igénybe. „A szoftverrel készített kinetikus irodalmi mű egy előre legyártott program által létrehozható számtalan grafikai és mozgásvariációból kiválasztott, numerizált képekkel kiegészített dinamikus részletek rendszere” (177). Ha egy mű specifikus számítógépes effektusokat nem foglal magában, akkor átvihető videora – ezeket nevezik szintetikus animációknak. „A programozással készült, valamilyen programnyelven felépített mű az alkotás folyamán létrehozott programnak egyetlen megvalósulási lehetősége. A program futtatása (működ-tetése) életet ad az adott műnek, de más művet nem tud életre kelteni, azaz más mű futtatására – és egyáltalán, semmi másra – nem alkalmas. Mű és program elválaszthatatlanok. A szoftverrel ellentétben mű nélkül a program sem létezik” (178). Ezt követően részben néhány saját alkotását, részben néhány pályatársáét kommentálja a szerző.

Könyve nyolcadik, befejező részében a statikus és a kinetikus vizuális irodalmi művek sajátosságait állítja párhuzamba az író. Az előbbiben például az időnek nincs igazi dimenziója, az utóbbiban viszont fontos struktúraképző szerepet játszik. A kinetikus (hangot és vizualitást egyesítő) alkotás befogadója az idő két megnyilvánulási formájával szembesül: „a mű megvalósulásának globális tartama adja a külső keretet, amit az »események« szakaszokra bontanak, a szakaszok időbeni rendezése pedig a kinetikus strófának nevezhető egység szerkezetét” (192). A mozgókép és a statikus szöveg találkozása természetesen új műfajokat is létrehozott. Az egyik ilyen a videon készült kinetikus vizuális irodalmi produktum, a másik a számítógépen konstruált alkotás. A továbbiakban a programozással készült kinetikus vizuális irodalmi mű által felvetett kérdéseket és problémákat taglalja a szerző, majd kísérletet tesz azok formai rendszerezésére. E szisztematizálásban a toposzintaxis és a metroszintaxis, valamint a konvergencia és a divergencia játssza a főszerepet.

Befejezésül PAPP TIBOR következő megállapítását idézem: „Az élő irodalom nehezen barátkozik meg új műfajokkal. A kinetikus irodalmi művek sem nyernek könnyebben polgárjogot elődeiknél, szerzőiknek számolniuk kell a tehetetlenségi erővel, az irodalmi berkek ellenállásával” (205) – azzal a megjegyzéssel, hogy ami pedig a magyar kultúrpolitikát illeti (ha egyáltalán van ilyen), támogatására, úgy tűnik, sajnos ma még kevésbé számíthatni, mint korábban bármikor.

Vass László

**Petőfi S. János – Bácsi János – Békési Imre – Benkes Zsuzsa –
Vass László: Szövegtan és prózaelemzés. A rövidpróza kreatív-
produktív megközelítéséhez**

Trezor Kiadó, Budapest, 1994. 429 p.

1. A kötet – a PETŐFI S. JÁNOS által – a szemiotikai textológiának nevezett integráló jellegű, interdiszciplináris tudományág elméleti keretében a rövidpróza kreatív-produktív megközelítéséhez kíván „szisztematikus kalauzt” adni, elméleti és gyakorlati fogódzókat (nem kész recepteket) nyújtani.

Célja – mint a korábbi köteteknek is – a dominánsan verbális szövegek egységes keretben való vizsgálata. Az elemzés kreatív volta abban áll, hogy az elemzők tevékeny közreműködésére van szükség, e nélkül egyetlen szöveghez sem lehet jelentést hozzárendelni. A prózai szövegekre is kiterjedő elemzés terve az 1992-ben megjelent *Elkallódni megkerülni* utószavában megfogalmazódik: „e megközelítést (...) alkalmazni kellené rövid terjedelmű irodalmi prózaszövegekre, keresve többek között ezek versekétől eltérő viselkedését és sajátosságait is” (352).

A *Szövegtan és prózaelemzés* előzményei: az *Elkallódni megkerülni. Versek kreatív megközelítése szövegtani keretben* (PETŐFI S. JÁNOS – BENKES ZSUZSA, OTTÉV, Veszprém, 1992.); a *Szövegtan és verselemzés* (PETŐFI S. JÁNOS – BÁCSI JÁNOS – BENKES ZSUZSA – VASS LÁSZLÓ, PSZMP Programiroda, Budapest, 1993.); *A vers és próza kreatív-produktív megközelítéséhez. Alapfeladat-típusok* (BENKES ZSUZSA – PETŐFI S. JÁNOS, OKSZI, Budapest, 1993.) címmel megjelent kötetek, valamint az 1992, 1993 nyarán a Szegeden megtartott egyhetes intenzív nyári tanfolyamok (szervezője: a Juhász Gyula Tanárképző Főiskola Magyar Nyelvi Tanszéke a Művelődési és Közoktatási Minisztérium támogatásával).

E tanfolyamok szövegtani, elméleti és játékkerete lehetővé, sőt szükségessé tette, hogy a résztvevők „alkotó módon” kapcsolódjanak be az elemző, értelmező szöveg megközelítésekbe.

2. A *Szövegtan és prózaelemzés* tematikai felépítése hasonló, mint az előzmény- vagy „testvér”-kötetké. A *Szövegtan* címet viselő első fejezet átfogó tudományelméleti kérdéseket tárgyal 3 tanulmányból épül föl. Témájuk bármilyen terjedelmű prózaszövegekre vonatkozóan releváns:

- a vers és prózaszövegek; az irodalmi és nem irodalmi szövegek megkülönböztetésének „célszerű” kritériumai,
- a nyelvészeti eszközök alkalmazásának lehetőségei, határai a kompozicionális szövegelemzésben,
- a „szövegvilág” szerepe a szövegértelmezésben.

A *Kreatív (rövid) próza – megközelítések* című, 2. fejezet a szöveg megközelítés két főtípusával foglalkozik. A kreatív-produktív módszer „anticipatorikus” jellegű gyakorlatain túl szerepet kapnak a „szabadon kifejtő” kreativitást igénylő szövegtranszformációk.

A rövidprózára vonatkozó analitikus-kreatív megközelítést egy, a mondatömbök analitikus megközelítésével foglalkozó tanulmány bővíti.

A 3. fejezet a kreatív-produktív gyakorlatok különféle típusainak leírását nyújtja a fő jelösszetevők szerinti csoportosításban. Ezt egészíti ki a *Kreatív gyakorlatok egy konstrukciótípus keretében* című tanulmány, amely a mondatömbök kreatív-produktív megközelítését tartalmazó gyakorlat leírását adja.

Az adott szempontú szöveg megközelítések „horizontját” tágítja a *Tallózás az idegen nyelvű szakirodalomban* (IV. fejezet, összeállította PETŐFI S. JÁNOS): az angol és az olasz tanulmányok ilyen jellegű gyakorlatait, a gyakorlatok rendszerét mutatja be.

A bibliográfiai tájékoztató tematikus menete a szövegtan idegen és magyar nyelvű szakirodalmát, a szemiotikai textológia és a szövegelemzés (a kétféle szöveg megközelítés) aktuális témaköréhez kapcsolódó szakmai munkák, tanulmányok, recenzió jegyzékét tartalmazza (összeállította VASS LÁSZLÓ).

A kötetet záró *Index* a jel összetevőivel, organizációival kapcsolatos terminusokat foglalja össze, a szükségesnek vélt esetekben tematikus csoportosításban.

3. A *Szövegtan és prózaelemzés* a szemiotikai textológia szemléletmódjában viszi mélyebbre az olvasót. A szövegelmélet terminus technicusait alkalmazva újraalkotó tevékenységgel a szövegelemzés módszeréig vezet.

A szerzők hangsúlyos megállapítása az, hogy úgynevezett alapgyakorlatokat mutatnak be, kizárólag az értelmező interpretáció körébe tartozó feladatokkal foglalkoznak. Az alapgyakorlatok tetszés szerint kombinálhatóak, ezeket ki-ki új és más típusú gyakorlatokkal egészítheti ki (vö. 93).

A kötet interpretációfelfogásában domináns tényező a „személyes jelleg”. Érvényes ez a műfajtipológiai jelleg meghatározásakor is, hiszen az a helyes, ha a befogadó az interpretáció során felhasznált ismeretektől teszi függővé, hogy egy szöveget „irodalmi”-nak minősít-e (vö. 22).

4. A kötet különböző kontextusokban végzett vizsgálatai a korszerű szövegelméletet, a szövegelemzés és szövegalkotás módszertanát gazdagítják, a pedagógiai gyakorlatot közvetlen vagy közvetett módon hatékonyabbá tehetik. Ugyanakkor hasznos információkkal szolgálnak az általános szövegtani, stilisztikai, kommunikáció- és interpretációelméleti kutatás számára.

Szikoráné Kovács Eszter

Bartha Magdolna (szerk.): Szövegértés – Szövegfeldolgozás – Szövegkompetencia. Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Germanisztikai Intézetében 1994. május 9–10-én rendezett konferencia előadásai [Textverstehen – Textarbeit – Textkompetenz. Beiträge zum Workshop am 9-10. Mai 1994 am Germanistischen Institut der Eötvös-Loránd-Universität. Herausgegeben von Magdolna Bartha in Zusammenarbeit mit Attila Péteri]
Budapest 1994. (Budapester Beiträge zur Germanistik, 27.) 162 p.

A kötet az ELTE Germanisztikai Intézetének Német Nyelvészeti Tanszékén a „Szöveg és kommunikáció az oktatásban” projekt keretében 1994. május 9-én és 10-én rendezett tanácskozás anyagát tartalmazza a nyolc referátum elhangzásának sorrendjében.

BARTHA MAGDOLNÁnak, a kötet vezető szerkesztőjének informatív dolgozata (7-26) a keretül szolgáló projektet mutatja be, és ezzel összefüggésben a szövegkompetencia fogalmát járja körül. Az 1992 őszi alakult munkacsoport azt tűzte ki célul, hogy a szövegnyelvészetet rendszeres tárgyként bevezesse és meghonosítsa a germanisztika egyetemi stúdiumában. A munkálatok első fázisában szöveggyűjteményt állítottak össze, azzal a céllal, hogy az alapul és tájékozódásul szolgáljon a további szakirodalmi elmélyüléshez. Ennek fő témái a szöveglingvisztika, szűkebb értelemben, a diskurzuselemzés és a beszédaktus-elmélet. E tematikát BARTHA MAGDOLNA a beszédak-